

İMGESEL AÇILIMLARLA ÂŞIK VEYSEL'İN KARA TOPRAK ŞİİRİNE MİTSEL BİR BAKIŞ AÇISI A Mythical Insight into the Poem Kara Toprak by Âşık Veysel with Semiotic Perspectives

Ceylan İLHAN*

Öz

İlk örnek/prototip olarak görülen mitler, kültürlerin çıkış noktasını oluşturur. Birçok olguyu bünyesine alarak onu açıklamaya çalışan bu sembolik yapı kültürlerle yoğrulup, ait olduğu milletin eski çağlardaki evreni algılama biçimini yansıtır. İlkel insanın evreni anlama çabasıyla bütünleşerek her şeye bir anlam yüklemeye çalışan, gerçek gibi algılanan bu çok katmanlı yapı insanın merak duygusu paralelinde gelişmiştir. Bu merak duygusuyla ilkel insanın bilme isteği doğrultusunda evreni özümsemek ve onla bütünleşmek isteyen birey çevresindeki tüm yaratılmışlığın bir ruhu olduğuna inanmıştır. Öze inme bağlamında olayları açıklama ve olaylara anlam katmasıyla sadece sözsel değil işlevsel olarak da değerlendirilen mitler, folklor ürünlerinde imgeler ve semboller aracılığıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda âşıklık şiir geleneğinin önemli temsilcilerinden biri olan Âşık Veysel'in *Kara Toprak* şiirinde de toprak hem öz olarak görülmüş hem de işlevsel bir hüviyet kazanmıştır. Bu işlevsellik toprağa mitolojik bir görev yüklemiştir. Şiirde yer alan toprak unsuru bu makalede bir kült olarak baz alındı. Böylece imgesel açılımlara kapı aralanarak mitsel bir bakış açısı kazandırılmaya çalışıldı. Asıl kaynağı toplumların inanç ekseni oluşumlarından alan mitsel anlatıların bir şiirde nasıl tasavvur edildiği de bu çalışmada değerlendirildi. Bu anlamda Âşık Veysel'in *Kara Toprak* şiirinde toprağın hikâyesi varoluşsal bir döngüye bürünerek insanın mitsel yazgısıyla bütünleşti. Şiirde yer alan imgesel açılımlar, mitolojik kavramları öyküsel bir serüvene dönüştürerek şiiri yeni bir manaya taşımıştır.

Anahtar Kelimeler: Mit, Evren, Folklor, Kara Toprak, Âşık Veysel.

Abstract

Myths, which are known as the first sample/prototype, constitute the origin of cultures. This symbolic construct that aims to explain multiple phenomena by harboring them is intertwined with cultures and reflects the way of understanding the universe held by the nation to which it belongs in ancient ages. This multilayer construct, which attempts to attribute meaning to everything by integration with the effort of the primitive man to understand the universe and is perceived as the truth, has developed in parallel with the human feeling of curiosity. The person, who wants to internalize and get integrated with the universe based on this feeling of curiosity and the desire of the ancient man to know, believes that all creation around him has a soul. Myths, which are discussed not only verbally but also functionally with their process of explaining events and attributing meaning to events in the context of getting to their core, are encountered in folkloric products in the form of symbols and shapes. Accordingly, in the poem "Kara Toprak [Black Earth/Soil] by Âşık Veysel, who is one of the unforgettable masters of the âşıklık [bardship] poetry tradition, the soil is not only seen as the essence but also endowed with a functional identity. This functionality attributes a mythological mission to the soil. In this study, the symbol of soil that is included in the poem is considered to be cult. Therefore, it is aimed to appreciate the poem with a mythical insight by opening a door to semiotic perspectives. The study also investigates how the mythical narratives, whose main source are the belief-oriented formations of societies, are conceived in a poem. Accordingly, the story of the soil in the poem "Kara Toprak" by Âşık Veysel is integrated with the mythical fate of man through the adoption of an existential cycle. The semiotic perspectives given in the poem carry the poem to a new meaning by transforming mythological concepts into a narrative adventure.

Keywords: Myth, Universe, Folklore, Kara Toprak, Âşık Veysel.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ardahan Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-0250-1867, ceylan_ilhn@hotmail.com.

Giriş

Âşıklık geleneği, Orta Asya kültürünün taşıyıcısı olan ozan-baksı geleneğinin İslâmiyet'in etkisiyle değişip dönüşerek yer yer tasavvufî bir zeminden beslenmesiyle ortaya çıkmıştır. Âşıklığın tarihi seyri içinde bir gelenek haline dönüşmesi XV. ve XVI. yüzyıllara dayanmaktadır. Orta Asya'dan başlayıp Anadolu'ya kadar gelen ve bulunduğu ortamlarla birlikte yeni kültürlerle kaynaşan Âşıklık geleneği, sözlü kültürün aracılığıyla günümüze kadar uzanmıştır. Bu geleneğin temsilcisi olan âşıklar döneminin savunucusu olarak halka rehber olmuşlardır. “Türk Edebiyatının bir bölümünü teşkil eden Âşık Edebiyatının temeli çok eskilere ve eski Türk boylarına kadar dayanır. Orta çağdan beri toplumumuzda saygın bir yeri olan ozanlar, eski Türk boylarında çeşitli adlarla, halk arasında yardımsever sanatçılar olarak çalışmışlardır” (Heziyeva, 2010: 87). Âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden biri olan Âşık Veysel'de bu geleneğe babasının yönlendirmesiyle ilgi duymuştur. Ayrıca Âşık Veysel'in doğduğu yer olan Sivas çevresinin de âşık fasılları açısından işlek bir yer olması onun sanatının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Âşık Veysel, sazının sayesinde hayata tutunmuş ve yine sazının sayesinde kendine bir varlık alanı oluşturmuştur. Saz yokluk âleminden varlık âlemine geçişini sağlayan tinsel bir güç kaynağı olarak Veysel'in hayatla bütünleşmesine yol açan ontik bir araçtır.

Saz hocalarından olan Molla Hüseyin ve Camşıhlı Ali Ağa, Veysel'in âşıklık geleneğinde var olması açısından önemli bir yere sahiptir (Alptekin, 2007: 21). Âşık Veysel 1931 yılında düzenlenen I. Sivas Halk Şairleri Bayramı'nda Ahmet Kutsi Tecer'in vasıtasıyla keşfedilmiş ve Tecer, onun halk şairleri içerisinde öne çıkmasına yardım ederek varoluşunu sağlamıştır (Alptekin, 2007: 25). Cumhuriyet konulu şiirler de söyleyen Âşık Veysel, döneminin düşünce ve duyuş tarzından geriye düşmemiş şiirlerinde vatan ve millet sevgisini milli bilinci oluşturacak şekilde işlemiştir. Bu anlamda Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e sevgisini ve saygısını “*Atatürk'e Ağıt*” şiiriyle dile getirmiştir.

21 Mart 1973 yılında Sivrialan'da vefat eden Âşık Veysel, bir şiirinin de başlığını taşıyan “kara toprağı”na kavuşur. Bu kavuşmanın arka planında toprağın yaratıcısı olan Allah'a ulaşma düşüncesi vardır. Böylece Âşık Veysel'in çektiği tüm sıkıntılar bitmiş, hasretle yolunu gözlediği ölüm onu yanına almış ve hayatının merkezi olarak bildiği toprak onu bağrına basmıştır. Bu anlamda Âşık Veysel, “*Kara Toprak*” adlı şiirinde insanın hayat yolculuğunu toprağın yolculuğuyla birleştirip imgesel açılımlarla mitsel bir serüvenin hikâyesini anlatmıştır. “İnsan türü sonsuz bir yolculuktur. Cennetten sürgün edildiği günden bu yana erginlenme süreci olarak yaşamaktadır” (Sarıçiçek, 2013: 257).

Semboller ilmi şeklinde tanımlanan mitoloji ilkel insanın dünya görüşünü yansıtır. Bu görüş, evreni algılama ve evrene müdahale etme çabasını içerir. Mitolojik algı “insanların içinde doğduğu ve büyüdüğü toplumun kültürel kodlarını anlamasına ve yorumlamasına, bu kodları çözümleyerek zihinsel erginlenmesini sağlamıştır” (Balcı, 2022: 473). Yaratılışın ilk aşamasından sonra çevresine yabancı ilkel insan doğa ile mücadele etmiştir. Doğayı kendi buyruğu altına almak için bir anlam arayışı içerisine giren ilkel insan, çevresinde bulunan canlı ve cansız bütün nesnelere işlevsellik yükleyerek doğaya egemen olma dürtüsüyle mitolojik anlatılar oluşturmuştur. Şayhan'a göre mitik anlatı türleri, “çevre ve kişiler arasındaki ilişkinin bütüncül/çift taraflı bir düzlemde ilerlemesi için karşılıklı ve koruyucu olması yönünde vurguda

bulunur” (2018: 84). Bir bakıma ilkel insan, mit kökenli anlatılar oluşturarak varlığını evrene kabul ettirme çabasıyla sonsuzluğa öykünür. Kendi sınırlı zihin yapısını zorlayarak yitip gitmemek adına varoluşsal çabalarını anlatılara yansıtır.

Mitoloji, canlılık esasına dayalı bir zemin oluşturarak her varlığın bir ruhu olduğuna inanmıştır. Basitçe bir algılayışa indirgenen bu inanışın arka planında; ilkel insanın hayatta var olmak adına mücadeleye giriştiği “ben de varım” haykırışını evrende duyurarak varoluşunu kabul ettirmesi vardır. “Mit, tabiatı idrak etmeye başlayan insanların tabiat üzerinde hükümler olma ve bir mevki elde etme isteğinin neticesidir” (Bayat, 2016: 61). Bu noktada mitolojik öğeleri bünyesine alarak canlılığın devamlılığını sağlayan kültürler devreye girmiştir. Arkaik insana göre “doğadaki her canlı, her nesne bir ruha sahiptir; hayvanların üstün yetenekleri vardır. Bu varlıklarla olan ilişkiden mahiyeti deneysel olarak açıklanamayan tabular, ritler, kültürler meydana gelir” (Kabak ve Köksal, 2021:1).

Kültler, evrenle bütünleşme arzusunun tezahürlerini yaşantımızda gözler önüne sererek varoluşsal kaygıyı sonlandıran ve somut bir yapıya sahip olan kutsanmış değerlerdir. Tapınma ve tapma anlamlarıyla kutsallığın açarı olan kültürler geniş anlamıyla da doğa karşısında insanın yaşama arzusunun açılımlarıdır. Altın’a göre kültür düşüncesi, “İnsanlığın avcı ve toplayıcı dönemlerinde doğadaki insanın yaşamını sürdürmesi ve hayatını idame ettirmesi için bu vahşi doğayı evcilleştirmesi, yani ihtiyaçlarına göre (yeniden) düzenlemesi” ihtiyacının en ilkel biçimlerindenidir” (2019: 1059). Çalışmada yer alan Âşık Veysel’in *Kara Toprak* şiirinde toprak, kültür olarak ele alınmıştır. Böylelikle şiirdeki mitsel serüven, toprak kültürü etrafında yoğunlaşmıştır.

Bilinmeyen, insanoğluna her zaman çekici gelmiştir. İnsanoğlu merak duygusunun önderliğinde kaosu çözüme kavuşturarak kozmos oluşturmaya çalışmıştır. “Asıl anlamı ‘gerçek hikâye’ olan mit, başta insan ve evren olmakla birlikte var olan her şeyin var oluş serüvenini hikâyeleştirerek insanlığa anlatılmaktadır” (Kaya, 2007: 528). Bu anlamda mit, belirsizliğe son verip her şeyin bir başlangıcı olduğunu vurgular. Mitik düşünce geriye dönüş yaparak varlığın ilk özünü çıkarmaya çalışır. Bu özün temelinde de yaratma olgusunu koyup bir yaratıcının varlığını bizlere hissettirmeyi amaçlar. Bundan mütevellit mitin kökeninde yaratma olgusu vardır. Böylelikle ilkel insan, yaratıcının gücünü vurgulamak amacıyla mitolojik anlatılar oluşturup mitin bütünsel bir yapı kazanmasını sağlamıştır. Bu bakımdan mit, tek bir kişiye veya tek bir duruma hitap etmekten çok topluma seslenir. Mitolojik anlatılar insanlığın yaşantısıyla ayrılmaz bir bütün oluşturur. Mitolojinin bu özelliği; ilkel insanın düşünce yapısının ve hayat algılayışının günümüz modern dünyasına yansımalarını sağlamıştır. Bu durum da sözlü kültürümüzün başta olmak üzere yazılı kültürümüz aracılığı ile gerçekleşmiştir.

İdrak etme yeteneğiyle donatılmış insan, yaratılış sonrası süreçte çevresini sorgulamaya, sorgulayan insan evrene yönelir ve bir başlangıç silsilesi aramaya başlar. Şaşkınlık ve hayretle etrafında olup bitenleri bir nedene bağlamaya çalışan insan, bir arayış içerisine girer. Bunun beraberinde kendine bir öz ve bir kaynak bulma mücadelesini başlatır. Eliade’ye göre mit, “her zaman bir ‘yaratılış’ın öyküsüdür: Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. Mit ancak gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış şeyden söz eder” (2001: 16).

Mitler çeşitli başlıklara ayrılabilir. Bunlar; teogonik, kozmogonik ve antropogonik mitler olarak karşımıza çıkar. Teogonik mitler tanrıyı merkez alarak evren ile tanrı arasında bağ kurarken, kozmogonik mitler “evren doğumla ilgili mitik anlatılar veya öğretilerdir” (Taş, 2002: 10). Antropogonik mitler ise insanın yaratılışını anlatır. Bu bilgilerin devamında mitlerin düzensizlik karşısında düzeni, belirsizlik karşısında bilinirliği ve karanlık karşısında aydınlığı temsil ettiğini söyleyebiliriz. Bu aşamalarda Tanrı, başat unsur olarak görülür.

Mitlere baktığımızda kolektif bir özellik taşıdığını, değişik milletlerin mitlerinde benzer yaratma biçimleri ve benzer oluşumların sergilendiği görülmektedir. Bu mitin genel geçer özelliğinin bir türevi olarak karşımıza çıkar. Zira ilkel insan bilinçaltıyla bütünleşerek her olaya bir neden aramıştır. Ortak düşünce yapısının ürünü olduğu için de destanlarda, efsanelerde, masalarda kısacası sözlü ve yazılı edebiyatımızda benzerlikler gösterir. Bu benzerlikler de kültürümüz ile şekillenerek bizi yaşatan dil unsuru sayesinde kuşaktan kuşağa aktarılır.

1. Kara Toprak Şiirinin Mitsel Serüveni Bağlamında Toprak ve İnsanın Bütünleşen Yazgısı

Yaratma esasına dayalı mitlerde bir kaos ortamı betimlenir. Verbitsky'in derlemiştir olduğu Altay Yaradılış destanında belirsiz bir ortamın anlatıldığını görürüz:

Dünya bir deniz idi, ne gök vardı, ne bir yer!
Uçsuz bucaksız sonsuz sular içreydi her yer,
Tanrı Ülgen uçuyor, yoktu bir yer konacak,
Uçuyor, arıyordu, katı bir yer, bucak (Ögel, 2003: 432).

Bu belirsizliğe son vermek için de çeşitli maddeler yaratma nesnesi olarak kullanılmıştır. “Dünyanın ve insanın yaratılışının anlatıldığı kozmogoni ve antropogoni mitlerinde mutlaka anasır-ı erbaa, dört element ya da dört unsur olarak bilinen ateş, su, hava ve toprak geçmektedir” (Erdal, 2017: 114). Yokluk durumu bu dört elementin varlığıyla son vermeye çalışılarak bir düzen oluşturulmuştur. Yaratma eyleminin ham maddesini doğada bulunan kamış ve ağaç gibi unsurların da oluşturduğu görülmektedir. Özellikle Türk mitolojisini incelediğimizde “ağaçtan yaratılma” olgusunun baskın olduğunu görmekteyiz. Enveri bunun temelinde “Türklerin tarih sahnesine çıkmadan önceki devirlerde yaşadıkları kabul edilen bölgenin orman oluşu ve kültürel olgularla ilişkilerindeki sistematik tamamlanışı” (2017: 92) görür.

Yaratma eyleminde bir başka baskın özellik gösteren madde ise topraktır. Toprak hem kozmogonik hem teogonik hem de antropogonik mitlerde karşımıza çıkmaktadır. “Mitlerde toprak, makro kozmik unsur ve tanrı/tanrıça olarak algılanmasının yanı sıra insanı yaratmak için kullanılan madde olarak da karşımıza çıkmaktadır” (Erdal, 2017: 16). Toprakta yaratılma hadisesini Kıpçaklar'ın soylarıyla ilgili olan ve Devedârî tarafından kaleme alınan bir efsanede görmekteyiz. Toprak burada insanın yaratılışına yardım eden aracı bir güçtür.

“Bu efsaneye göre Karadağ'daki insan resmi çizilmiş mağaraya çamurlu su (bulanık)/ sel dolar, çamurla mağaraya dolmuş tortular kaynayıp karışır. Yaz mevsiminin yakıcı güneşi mağarayı ısıtır, dokuz ay mağarayı rüzgâr döver. Mağaranın duvarında insan resmi çizilmiş, balıklı, çamurlu su dolan yerinden dokuz ay sonra ilk insan- Ay Atam çıkar” (Ögel, 1989: 486).

Toprak, mit kökenli çoğu anlatıda kendine yer bulmuş ve temeline ilahi gücü de alarak yaratılış konusunu pekiştirmiştir. Bu yönüyle toprak “kaostan kozmosa geçişin Tanrısal simgesi olmuştur” (Taş, 2002: 13).

Mitoloji evrensellik üzerine kurulmuş sistematik bir yapı taşımaktadır. Bu yüzden gelmiş geçmiş tüm insanlığın ortak çığlığının görüngü dünyasını hafızasında barındırır. Bu ortak çığlığın folklorik ögelerde yer edinmesi kaçınılmazdır. “Bize kadar oluşan mitlerin szli edebiyatta var olduğu gerçeğini akılda tutacak olursak, mitolojinin önce szli edebiyatımızın, sonra da yazılı edebiyatın kaynağını oluşturduğunu görmüş olunuz” (Bayat, 2016: 71). z oluşturan ve işlevsellik taşıyan mitler; şık Veysel’in *Kara Toprak* adlı şiirinde de kendisine yer bulmuştur. Mitsel bir öge olan toprak bu şiirde canlılığın kaynağı olarak görülmüş böylece de işlevsel bir hüviyet kazanmıştır. nkn yaratıcı özlerden oluşan toprak, imgelediği değerler açısından sonsuzluk atfeder. Toprak, varlığın ve yokluğun kısır döngüsü içerisinde kendini tamamlayan ve bütünleyen bir yapıya sahiptir. Bu döngü içerisinde insan, toprakla bütünleşmiş onun bir parçası haline gelmiştir. Toprağın canlılık verme özelliğiyle doğan insan tekrar toprağa karışarak ebedi meknına dönüş sağlayacaktır. Böylece de insanın varlığı toprağın kutsallığını yansıtacak ve bu kutsallık onu sarıp sarmalayacaktır. Toprak aynı zamanda insanın kendi benliğini arındırma çabasının bir bütününü ifade eder. Mitolojide bu arınma çabası insana yücelik katmış olup bu durum Joseph Campbell’in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (2011) adlı eserinde “yola çıkış”, “erginlenme” ve “dönüş” biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Campbell, bu üç aşamaya monomit adını vermiş, bunu da Jung’un arketipsel kuramındaki kahraman arketipinden esinlenerek yapmıştır. Kahramanın aşama kaydederek yola çıkması kendilik değerlerine ulaşma çabasının dışa vurumu olarak benlik inşasını oluşturur. Böylelikle yola çıkan insanla yolculuğunu tamamlayan insan arasında büyük bir fark meydana gelir. Yolculuğunu tamamlayan insan başladığı en baş noktaya tekrar döner. Bu dönüş, varoluşunu tamamlayan insanın farkındalık düzeyine ulaşmasına olanak sağlar. Kahraman, dönüş aşamasının sonucunda elde ettiği kazanımlarla hem kendisini hem de ait olduğu toplumu geliştirecek bilgi ve becerilere sahip olur. Bu kazanımlar; kendisini tanıyan kahramanın kendilik değerlerine ulaşarak varoluş nedenini idrak etmesini müjdelemektedir. Böylece evrensel bir konuma yükselen kahraman, düşünce ve davranışlarıyla toplumun ilerisinde bir nitelik taşır. Macerası boyunca çeşitli sınavlardan geçerek erginleşen ve büyüyen kahraman, süreç sonunda hem kendisini hem de çevresini aydınlatacak bir rol model olur. Kendisini gerçekleştirme yolunda varoluş nedenini idrak eden kahraman, karanlık olan kaosu zme kavuşturarak aydınlığı simgeleyen kozmosa ulaşır. Böylelikle öğrendiği bilgilerle kendisinin aydınlanmasına vesile olan kahraman diğer yandan da yaşadığı çevreye tecrübeleriyle ışık tutar. Campbell’in ifadesiyle, “Kahramanın macerası, yaşamında aydınlanmayı elde ettiği anı temsil eder–yaşayan lmmzn karanlık duvarlarının ötesindeki ışığa uzanan yolu daha yaşarken bulduğu o çekirdek anı” (2021: 232).

Kahraman macerasıyla birlikte var olur ve yine macerası aracılığıyla toplumsal bir kimliğe bürünür. Bu anlamda macera, bireysellikten toplumsallığa geçişi sağlayan bir aşamadır. Birey olma bilinciyle yola çıkan kahraman, öğrendiği ve tecrübe ettiği bilgilerle sonsuzluğa ulaşarak evrensel bir değer taşıyacaktır.

Âşık Veysel, toprağı simgeleştirip kendi gerçek anlamından soyutlayarak toprakla insan arasındaki sonsuz bir döngüden bahsetmiştir. Bu döngü şık Veysel’in *Kara Toprak* adlı şiirinde topraktan gelen insanoğlunun tekrardan toprağa dönüş öyküsü şeklinde görülmektedir. Buradaki dönmek eylemi lmszliğe açılan bir kapıyı imler: “Eylem dünyasındaki insan,

ebediyet ilkesini kaybeder, çünkü yapıp ettiklerinin sonucu için kaygılıdır, fakat onları ve meyvelerini Yaşayan Tanrı'nın dizlerine bırakarak, sanki kurban vererek, ölüm denizinin bağlarından kurtulur gibi kurtulur onlardan” (Campbell, 2021: 216).

Âşık Veysel'in zihin tasavvurundaki toprak edilgen değil etken bir yapıdadır. Toprak tüm yaratılanların özü olmakla birlikte sadık bir dost ve cömertliğini bizden esirgemeyen bir anne figürüdür. “Anne zorlu geçen doğum sonrasında çocuğunu mutlulukla kucağına aldığı gibi toprak ana da her türlü eziyete rağmen insana beklediği her şeyi verir” (Gümüş, 2019: 182). İnsana ait bir özellik olan sevgi ve merhamet duyguları toprağa aktararak bir bakıma toprak kişileştirilmiştir.

Bu çalışmada toprak; yaratılışın ilk unsuru, varlığa açılan kapı, Âdem'in özü, doğuran/çoğaltan toprak ana, toprağa dönüş öyküsü, toprak ve yaratıcı kudret, yaratıcı güce yakınlaştırma ve şifa veren toprak açılımlarıyla imgesel bir değer olarak ele alınmıştır. Böylelikle Âşık Veysel'in *Kara Toprak* şiirinde 'toprak', bir kült olarak değerlendirilip mitolojiyle yoğrulmuştur. Bu anlamda şiir mitsel bir serüvene kapılarını aralamıştır.

1.1. Mitolojide Yaratılışın İlk Unsuru ve Toprağın Dostluğu

Âşık Veysel'in yaşamında toprak, insanın doğumundan ölümüne kadar yaşam öyküsünü anlatan etken bir yapı kazanmıştır. Bu anlamda “toprakla insan hayatının her dönemindeki ilişkiyi estetik mükemmellikle Veysel gibi şiirleştiren başka bir şair yoktur denilebilir” (Günay, 1993: 39).

Toprak köylü için yaşamsal anahtarın kaynağı olarak üretkenliğe karşılık gelir. Toprak ile köylü ayrılmaz bir bütün oluşturur. Dolayısıyla toprak, emeğin simgesi hâline gelerek umudu ve yarınlar kalma çabasını imler. Geleceğe açılan kapı olan toprak, ürün mahsulünü sağlayarak insanoğlunun yaşama tutunma sembolü olur. Âşık Veysel, Sivas'ın Sivrialan Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Köylü için yaşamsal bir hüviyet taşıyan toprağın Âşık Veysel'in şiirlerinde de önem kazanması şaşkınlık yaratacak bir durum değildir.

Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sadık yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yoruldum
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 246).

Âşık Veysel'in “Dost dost diye nicesine sarıldım” şeklinde başlayan yukarıdaki dördünlüğünde toprak, dost olarak görülerek sâdıklık vasfıyla donatılmış ve bu şekilde şair doğaya ait bir unsur olan toprağı kişileştirerek onu yüceltmıştır. Âşık Veysel kendine dost aramak amacıyla nice yerler dolaşmış fakat sadece yorulduyuyla kalmıştır. Bu dördünlükte Joseph Campbell'in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eserindeki “yola çıkış” “erginlenme” ve “dönüş” olarak adlandırdığı ve monomit adını verdiği aşamaları görmekteyiz. “Yola çıkış” monomiti dördünlükte; Âşık Veysel'in dost aramak için dolanmasıyla anlatılmıştır. Böylece “yola çıkış” monomitinin maceraya çağrı olarak adlandırılan aşamasına örnek oluşturabilecek durum; Âşık Veysel'in insanlardan gördüğü vefasızlığın sonucu olarak ruhunda açılan yarayı kapatmak amacıyla bir dost aramasıdır. Campbell'in ifadesiyle, “Alışılmış yaşam ufku genişlemiştir; eski kavramlar, idealler ve duygusal kalıplar artık yetmez; bir eşiği aşma zamanı gelmiştir” (2021: 55). Bu çağrı, Âşık Veysel'in iç dünyasında ortaya çıkmakla birlikte kendini arayan ruhun benini elde etmek amacıyla çıktığı dönüşümün ilk aşamasıdır. Dost bulmak amacıyla yola çıkan

Âşık Veysel'in yolculuğu bizi “erginlenme” monomitine götürür. Bu evrenin temel amacı kahramanı birtakım sınavlardan geçirip olgunlaşmasını sağlayarak kendi gücünü keşfetmesine yardımcı olmaktır. Eliade'ye göre erginlenme, “varoluşsal durumda temel bir değişimi ifade eder; aday, erginlenme ritüelinden önce sahip olduğundan tamamen farklı bir beden olarak ortaya çıkar ve adeta bir başkasına dönüşür” (2015: 11-12).

Monomitin “dönüş” aşaması ise her şeyin özü olan toprağın, dost olduğunu kavramasıyla tamamlanmıştır. Campbell dönüş aşamasında “Monomitin ölçütü olan tam çevrim gereği kahraman, bilgelik tılsımlarını Altın Post'u ya da uyuyan prensesini insanların dünyasına geri getirmelidir; bu ödüller burada topluluğun, ulusun, gezegenin ya da binlerce dünyanın yenilenmesine katkıda bulunabilecektir” (2021: 179) der. Âşık Veysel'in elde ettiği ödül de insanın yaratılışında ham madde olarak kullanılan toprağın insanlığın hizmetine verilmiş bir dost olduğunu idrak etmesidir. Böylece Âşık Veysel, maceraya başladığı ilk noktaya geri dönerek yaratılışın özüne inmiştir. Âşık Veysel, “*Kara Toprak*” başlığını taşıyan şiirinde Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın topraktan yaratılma hadisesine değinmiş ve bunu bütün belleğiyle kavramıştır. Topraktan yaratılan insanoğlunun dostu da özü de topraktan başkası olamaz. Nitekim mitler, ilk öz olmakla birlikte; Bayat, mitlerin bir milletin milli tefekkürünün, kendine has özelliklerinin ilk kaynağı niteliğinde olduğunu belirtir (2016: 11).

1.2. Mitolojide Varlığa Açılan Kapı: Toprak

Âşık Veysel'in severek evlendiği ilk eşi onu terk etmiştir. Yalnız kalan Âşık Veysel güzellere vefa göremez. Ona yardım edecek her daim yanında olabilecek tek bir unsur vardır o da topraktır:

Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 246).

Âşık Veysel, yaşamda yer edinip varlığını sürdürebilmek amacıyla türlü isteklerini topraktan karşılamıştır. Toprak onun yaşam mücadelesinde vazgeçilmez bir enerji kaynağı olmuştur. Doğa, “Yaratılış sonrası süreçten günümüze kadar içerisinde barındırmış olduğu varoluş olanakları ile (besleyen, arındıran, koruyan, gözeten ve kapsayan) birlikte bir olanaklar hazinesi olarak süregelmiştir” (Şayhan, 2018: 85). Doğada yer alan toprak da Âşık Veysel'in üslubunda insanlığa besin sağlayan en önemli yaşamsal kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer dörtlükte ise toprak; besleyen, büyüten ve emekle özdeşleşen bir unsur olarak görülmüştür:

Koyun verdi, kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi, ekme verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 246).

1.3. İlk İnsan Olan Âdem'in Özünü: Toprak

Evrenin yaratılması makro ölçekli bir süreci sergilerken insanın yaratılması mikro ölçekli bir süreci temsil eder. İnsan, evrenin bir parçası olmasından mütevellit kaçınılmaz olarak doğada yaşamını sürdürebilmek adına çevresiyle temas etmek zorundadır. Dolayısıyla doğadaki temel elementler olan hava, su, toprak ve ateş gibi unsurlarla insanoğlu bütünleşmiş

yine bu unsurlarla birtakım oluşumlar meydana getirmiştir. Ayrıca mitlerde, evrenin oluşmasında kullanılan toprak, insanın da yaratılışındaki ham maddeyi oluşturur. “Evrenin temel unsurları olan toprak, su ve ağaç bu şekilde, insanın da özü olur” (Erdal, 2017: 114).

Âdem'den bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyva yetirdi
Her gün beni tepesinde götürdü
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 246).

Türk düşün sisteminde ağaçtan yaratılma hadisesi vardır. İslami düşünceyle birlikte ise topraktan yaratılma hadisesi vuku bulmuştur. Âşık Veysel, “Âdem'den bu deme neslim getirdi” (Alptekin, 2007: 246) sözüyle toprağın insanoğlunun soyunun süregelmesindeki temel etken olduğundan bahsetmiştir. Kur'an'da ilk insan olan Âdem'in yaratılması, “Hani Rabbin meleklerle şöyle demişti: ‘Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım.’ Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman, derhal onun için secdeye kapanın!” (Keskin, 2002: 113-114) şeklinde anlatılmaktadır.

1.4. Doğuran /Çoğaltan Toprak Ana'nın Mitolojide Döngüsü

Mitsel düşüncede toprak, doğurucu çoğaltıcı nitelikleriyle analık ile benzeşim kurmasından dolayı dişi olarak görülmüştür. “Kadının toprakla ilişkisi sadece bu boyutla da sınırlı kalmamış, kadının üreme vasfı ile toprağın bereketi arasında sıklıkla ilişki kurulmuştur” (Aça, 2017: 31). Toprak, Âşık Veysel'de türlü işkencelere rağmen cömertliğini bizden esirgemeyen, bize en güzel şekilde cevap veren koruyan kollayan annedir. “Antik mitolojide bilinen ilk toprak ana Gaia'dır” (Cömert, 1999: 17).

Karnın yardım kazmayınan belinen
Yüzüm yırttım tırnağın elinen
Yine beni karşıladı gülünen
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 246).

Âşık Veysel, kimseden vefa bulamamasına karşın çok sevdiği toprak, cömertliğini esirgemeyerek Veysel'in sadık bir dostu olmuştur. “Yunan ve Roma toplumları başta olmak üzere pek çok toplumda ekili tarla ile rahmi, tarım ile doğumu özdeşleştirilmiştir” (Eliade, 2009: 257-258). İnsanoğlu tarımla toprağın bereketlendirici gücünü keşfetmiş, onu yaşamsal kaynağın özü saymıştır. Âşık Veysel'e hoşgörü ile yaklaşan toprak, onunla içselleşecek ve dünyanın türlü kötülüklerinden kaçıp sığınacağı tinsel bir mekân işlevi görecektir:

İşkence yaptıkça bana gülerdi
Bunda yalan yoktur herkes de gördü
Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 246).

1.5. Mitsel Bir Değerlendirmeye Toprağa Dönüş

Yaşam denilen evren içerisinde süreklilik esasına dayalı kurulu bir düzen vardır. Evrendeki her canlı doğar, büyür, gelişir ve son aşamaya geldiğinde yaratılışındaki öz madde olan toprağa dönerek ölür. Toprak bu döngüyü sağlayarak canlılığın yitip gitmemesine aracı olan güçtür. İslami düşüncedeki anlatılarda topraktan yaratılma hadisesini görmekteyiz. Sadece İslamiyet ekseninde değil, benzer şekilde Babil mitinde de görülür:

“Bilgelik tanrısı zeki Ea, çalışma ve kazanma hırsı ile donatılmış insanı yaratmayı teklif eder.
Tanrılar çaresiz bu fikri kabul ederler. Ea'nın oğlu ikinci derece bir tanrı olan Marduk

kendisini insan yaratılışına feda etmesi sonucunda onun kanıyla karıştırılmış, kilden bir insan yaratılır. O, ölümüyle bir gün yeniden yaratılmış olduğu toprağa geri dönecektir” (Erdal, 2017: 117).

Havaya bakarsam hava alırım
Toprağa bakarsam duâ alırım
Topraktan ayrılısam nerde kalırım
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 246).

Toprak, varlık ve yokluk zıtlığını bünyesinde barındırmaktadır. Âşık Veysel’in yukarıdaki dörtlüğünde toprak hem duaya karşılık gelen varoluşun hem de yokluğun göstergesi olan ölüme karşılık gelmektedir. “Bireyler ve toplumlar için kültler bir yandan yasak, tabu, cezalandırma diğer yandan da ödüllendirme ve fayda temini bakımından hem faydalı hem de zararlı çatışmasının temelini oturtulmuş, kendi karşıtını içinde barındıran zıtlığa dayalı bir değer taşırlar” (Dilek, 2019: 55). Bu noktada toprak, mitsel düşüncede evrenin ve insanın oluşumuna yardım eden bir unsur olmaktan ziyade yok edici özelliğiyle kült kavramına dahil olmaktadır. Yaşamsal devamlılığın en temel sağlayıcısı olan kültler dinseliliği de içermesinden dolayı evrendeki birçok varlığın kutsanmasına neden olmuştur.

İnsanın mayasını oluşturan toprak, geri alınmak üzere insana verilmiş bir emanettir. Cömertliğiyle karşımıza çıkan toprak, Âşık Veysel’in daimî yurdu olacaktır. Âşık Veysel’i ölünce yanına alacak, onu sonsuza kadar sarıp sarmalayacak olan tek dost topraktır. Toprak havadan üstün tutularak âşığın içinde biriktirdiği duyguların tercümanı olmuştur.

1.6. Mitolojide Toprağa Kutsallık Yükleyen Yaratıcı Kudret

Mitler, evreni algılamak isteyen insanın çevresini sorgulamaya başlama süreciyle bir anlam arayışını içerir. İnsanoğlu kendini ve çevresindeki canlılığı sorgulamış böylelikle bir yaratıcıya tutunma ihtiyacı hissetmiştir. Dolayısıyla mitlerin içeriğini oluşturan unsurlardan biri, yaratılıştır. Yaratılış konulu mitlerden olan kozmogoni ve antropogoni mitlerinde bir yaratıcıya değinilmiş, bu yaratıcı evrenin oluşmasında kullanılan maddeyi insanın yaratılışında da kullanmıştır:

Dileğin var ise iste Allah’tan
Almak için uzak gitme topraktan
Cömertlik toprağa verilmiş Hak’tan
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 247).

Âşık Veysel, yukarıdaki dörtlükte isteklerin Allah’tan isteneceğini bunun içinde toprakla içselleşmemiz gerektiğini belirtir. Toprağı hayatın en önemli merkezi sayan Âşık Veysel, toprağı kutsallaştırarak dinle bütünleştirmiştir. Toprak dini duygular ile beslenmiş aynı zamanda toprağa cömertlik atfedilmiştir. Çünkü onu esirgeyen ve bağışlayan sıfatlarına sahip olan Allah yaratmıştır.

Yaratılış konulu mitlerden olan kozmogoni ve antropogoni mitlerinde bir yaratıcıya değinilmiş, bu yaratıcı evrenin oluşmasında kullanılan maddeyi, insanın yaratılışında da kullanmıştır. Bu maddelerden biri olan toprak, kutsanıp önemli değerlerin somut görüntü düzeyini oluşturmuştur. Radloff tarafından derlenen Altay yaratılış destanında Tanrı Kayra Han, Ak Ana’nın “Yarat!” emriyle Kişi’yi yaratır. Destanın ilerleyen kısımlarında üstün olma hırsı ile dolu olan “Kişi” cezalandırılır. Devamında ise;

“Kişi artık uçamaz diye Tanrı Kayra Han dünyayı yaratmayı düşündü. “Kişi’ye ‘Suya dal, toprak çıkar!’ emrini verdi. Fakat o, bu toprağı çıkarırken de kötülükler düşündü: Toprağın bir kısmını ağzında saklayarak ileride kendisine gizli bir dünya yaratmayı tasarladı. Avucundaki toprağı su yüzeyine serpince Tanrı, toprağı büyü! Emrini verdi. Kişi’nin serptiğı toprak dünya (yer) oldu” (Yilter, 2017: 35-36).

Yaratıcı kendi kutsallığını yarattığı toprağı da aksettirmiştir:

Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın kul da Allah’a
Hakk’ın hazinesi gizli toprakta
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 247).

Mitsel düşünce yapısında evrenin oluşum safhasına tanıklık eden toprak bu yüzden kutsanan bir değer olmuştur. Toprak, Allah ve insan arasındaki uzaklığa son vererek bir bağ kurma aracı olarak işlev görür. Böylece miti içeren kült kavramına dahil olan toprak, Âşık Veysel için de yaratıcıya ulaşma vasıtası olarak görülmüştür. Bu noktada “Kültler insanlık durumuyla tanrısal kudret ve doğanın gücü arasında dururlar; tanrıyla insan arasındaki aşılmaz mesafe arasında bir yol ve işbirlikçi işlevi görürler” (Dilek, 2019: 51). Tanrıyla iletişimi sağlayan kültürler, bu özelliğinden dolayı dokunulmazlık kazanmıştır. Saluk’un işaret ettiği gibi “mitoloji, kutsal bir öyküye-inanca izafe edilir ve bunu ilahi bakış açısı ile dile getirirken dokunulmazlık alanlarına belirlemektedir” (2018: 9).

1.7. Ölüm ve Yaşam Arasındaki Döngüde Şifa Veren Toprak

Âşık Veysel’in gözlerinin görmemesi onun hissiyatını arttırmış maneviyat ile donanan aşığın evrensel bir değer kazanmasını sağlamıştır. Toprağı “kara” olarak nitelendiren şairin algı dünyası da bu durumdan hareketle düşünülmelidir. Âşık Veysel, toprağı sadık bir dost olarak görmekle birlikte yaraları iyileştiren şifa kaynağı olarak da görmüştür. Bu durum toprağın zengin anlamlar yüklenmesine neden olmuştur. “Kara toprak bir başka deyişle ölüm, dermansız dertlerin kurtuluş mekânı olarak acılarımızı dindiren sadık bir yâr, şifalı bir eldir” (Şenocak, 2021: 513). Kusurları gizleyen yaraları iyileştiren toprak, Veysel’in sonsuzluk mekânı olup onun türlü acılarına son vermeyi kendisine görev bilen vuslata kavuşma aracıdır. Toprağı kavuşan Veysel, aslında özlemine duyduğu her şeyin hâkimi olan Allah’a kavuşacaktır. Toprak kara sıfatıyla nitelendirilerek bir anlamda ölümü çağrıştırmaktadır. Âşık Veysel toprağın bağrına girince dünyevi bütün sıkıntıları sona erecek ve toprak onu şifalı elleriyle huzura kavuşturacaktır:

Bütün kusurlarım toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarım düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 247).

1.8. Mitolojinin İnsanı Yaratıcı Güce Yakınlaştırma İşlevi

Sonsuzluğı ulaşmanın yolu; yaratılış olgusunu anlamakla birlikte Allah’ın yoktan var etme sırrını idrak etmekten geçer. Bu sır ise Âşık Veysel’in tabiriyle toprağı verilmiştir. Türk düşün sistemindeki mitolojik muhtevaya baktığımızda evrenin bir ruhu olduğu inancını görmekteyiz. Bundan mütevellit evreni oluşturan canlı ve cansız her maddenin bir iyesinin olduğu düşünülmektedir:

“Eski Türkler, tabiatta bulunan hemen her şeyin arkasında birtakım gizli güçlerin varlığını kabul etmişler; örneğin dağ, tepe, kaya, pınar, su kaynağı, mağara, ağaç, orman, göl, demir,

kılıç, ateş, ocak ve benzeri varlıkların canlı bir ruha sahip olduklarına inanmışlardır. Genel anlamda bu ruhları ‘sahip’ anlamında ‘iye’ olarak adlandırmışlardır” (Sarıtaş, 2018: 49-50).

Âşık Veysel’in sadık yâri olarak gördüğü toprağın sahibi de Allah’tır. Aslında Âşık Veysel, toprakla bütünleşip toprağın sırrına erişince Allah’ın sırrına mazhar olacaktır:

Her kim ki olursa bu sırta mazhar
Dünyaya bırakır ölmez bir eser
Gün gelir Veysel’i bağrına basar
Benim sadık yârim kara topraktır (Alptekin, 2007: 247).

Âşık Veysel bu dörtlükte; Allah’ın yüceliğindeki sırrı insana yaklaştırarak, insanın bu sırla birlikte düşünmesini sağlar. “Mitlerin esas görevi insanlarda ilahi varlığın mevcudluğuna inancı sağlamaktır” (Bayat, 2016: 41). Mitler, insanoğluna düşünme yetisini aşılıyarak insanda evrensel yargıların doğmasını sağlar. Allah’ın yaratılış sırrına erişen insan, ben olma bilincini elde ederek ideal insan olma yolunda bir prototip örneği olur. Kendini diğer insanlardan ayırarak kendilik hazinesine ulaşan insan bireye değil topluma hitap eder. Tecimer, bu durumu şöyle ifade eder:

“Kahraman egodan, benlikten yola çıkar, yolculuk esnasında elde edilecek deneyimleri özümseyerek yeni bir kimliğe doğru yol alır. Eninde sonunda kahraman, egonun sınırlarını ve yanlısamalarını aşmayı başaracaktır. Tekilden çoğula doğru yönelen kahraman arketipi, olumlu eylem içindeki insan ruhunu temsil eder” (2005: 125).

Ego, ben olma bilincidir. Dolayısıyla kendimizi keşfederek dış dünyaya uyum sağlamamızı sağlar. Bir bakıma kahraman olan Âşık Veysel, dost bulmak amacıyla çıktığı macerasının sonunda toprağın içinde barındırdığı kutsallığı elde ederek egosuyla tanışmış ve kendilik inşasını oluşturmuştur.

Sonuç

Mitoloji, ilkel insanın dünya görüşünü ve hayat algısını yansıtmakla birlikte doğa ile mücadelesi neticesinde her şeye bir anlam yükleme çabasının bütünüdür. Anlam arayışında olan ilkel insan, basit düşünerek kolektif bir algı oluşturmuştur. Bu kolektif algı sözlü edebiyatın da aracılık ettiği yazılı edebiyat çerçevesinde çeşitli halk bilimi ürünlerinde kendisini göstermektedir. Mitolojik anlatılar kültürümüzün özünü yansıtmaları ve bizi diğer milletlerden ayırması bakımından önemli bir sembolik oluşumlardır. Mitolojiyi irdeleyerek araştırdığımız takdirde mitolojinin edebiyatımızdaki şiirlere de yansımış olduğunu görürüz. Âşık Veysel’in *Kara Toprak* şiiri de böyle bir özellik göstermektedir.

Bu makalede, halk edebiyatına kaynaklık eden Âşık Veysel’in, *Kara Toprak* başlıklı şiiri bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Şiirdeki toprak kavramı besleyen büyüten anlamlarının yanı sıra mitolojik bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Âşık Veysel, toprağın türküsüyle insanın yaratılışındaki öze inerek mitolojiye kapı aralamıştır. Bir dost özlemi çeken Âşık Veysel, nice yerler dolaşmasına karşın sadece yorulduyuyla kalmıştır. Bu durum, Joseph Campbell’in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eserindeki “yola çıkış”, “erginlenme” ve “dönüş” monomitlerini hatırlatmaktadır. Dost bulmak amacıyla yola çıkan Âşık Veysel bu sürecin sonunda yaratılıştaki özlerden olan toprağın sırrına erişerek dönüş aşamasını da tamamlamıştır. Aradığı dostun toprak olduğunu idrak etmesiyle ona bir kutsiyet yüklemiştir. Böylelikle şiirde mitolojiyi oluşturan kült kavramı da devreye girmiştir. Kutsanmış değerler olarak görülen kült kavramı içerisine giren toprak kültü şiirin bütününe sinmiştir. Toprak

içerisinde bulundurduğu koruyucu iyelerle dokunulmazlık taşıyarak dinsel bir boyut kazanmış ve varlığını Allah'a borçlu olduğunu vurgulamıştır. Bütün bu bilgiler ışığında; mitolojinin nesir anlatılara hapsedilemeyeceği, şiirlerin de mitolojik bir bakış açısıyla incelenebileceği söylenebilir.

Kaynakça

- AÇA, Mustafa (2018). "Dünya Mitolojilerinde Toprak Simgesiliği", *Kültür Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, s. 23-35.
- ALPTEKİN, Ali Berat (2007). *Türkün Türkü Çağırırız*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALTIN, Kübra Yıldız (2019). "Kült ve Kültür Arasında: Yeni Bir Kült Tanımlamasına Doğru", *Motif Akademi*, C. 12, S. 28, s. 1052-1068.
- BALCI, Serkan (2022). "Sembolik Yolculuğu Kültler Üzerinden Okumak: İyi Düşünceli Şehzade ile Kötü Düşünceli Şehzade Öyküsü", *Geçmişten Geleceğe Küçük Asya-Anadolu*. (Ed. Mustafa Aça, Mehmet Ali Yolcu). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- BAYAT, Fuzuli (2016). *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- CAMPBELL, Joseph (2021). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: İthaki Yayıncılık.
- CÖMERT, Bedrettin (1999). *Mitoloji ve İkonografi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2001). "Türk Mitolojisi", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, C. I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s. 5-86.
- DİLEK, İbrahim (2020). "Kült Kavramı ve Söz Kültü", *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 95, s. 47-48.
- ELİADE, Mircea (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (çev. S. Rıfat). İstanbul: Om Yayınevi.
- ELİADE, Mircea (2009). *Dinler Tarihine Giriş*. (çev. Lale Arslan). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- ELİADE, Mircea (2015). *Doğuş ve Yeniden Doğuş İnsan Kültürlerinde Erginlenmenin Dini Anlamları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- ENVERİ, Ekber (2018). "Türk Yaratılış Mitlerinde Toprak", *Motif Akademi*, C.11, S. 24, s. 91-99.
- ERDAL, Tuğçe (2018). "Türk ve Dünya Mitlerinde İnsanın Yaratılışı ve Toprak", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 61, s. 113-126.
- GÜMÜŞ, İbrahim (2019). "Âşık Veysel'in Kara Toprak Şiirine Ontolojik Bir Yaklaşım", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.12, S.1, s. 176-187.
- GÜNAY, Umay (1993). "Âşık Veysel ve Âşık Tarzı Şiir Geleneği", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, s. 21-42.
- HEZİYEYEVA, Şerhiyye (2010). "Tarihi Süreç İçinde Türkiye'de Âşıklık ve Âşıklık Geleneği", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.10, S.1, s.81-89.
- KABAK, Turgay ve KÖKSAL, Fatih (2021). *Yazılı Kaynaklar ve Anlatılar Işığında Türk Mitolojisi*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- KAYA, Muharrem (2007). *Mitolojiden Efsaneye Türkiye'deki Efsanelerde İzleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- KESKİN, Hasan (2002). "Kur'an'da Meleklerin Hz. Âdem'e Secdesinin Yorumu", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, s. 107-125.

- ÖGEL, Bahaeddin (2003). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- SALUK, Reyhan Gökben (2018). “Mit ve Mitoloji”, *Türk Mitolojisine Giriş*. (ed. Fatma Ahsen Turan, Meral Ozan). Ankara: Gazi Kitabevi.
- SARITAŞ, Süheyla (2018). “Türk Mitolojisinde Ak İyeler”, *Türk Mitolojisine Giriş*. (ed. Fatma Ahsen Turan, Meral Ozan). Ankara: Gazi Kitabevi.
- ŞAYHAN, Fatih (2018). “Altay Türklerinin İnanmalarındaki Su Kültünün Mitsel Okuması”, *Bilig- Türk Dünyası*, S. 87, s. 83-100.
- ŞENOCAK, Ebru (2021). “Âşık Veysel’in Şiirlerinde Toprak Ana”, *Turkish Studies*, C. 12, S. 21, s. 503-518.
- TAŞ, İsmail (2002). *Türk Düşüncesinde Kozmogoni- Kozmoloji*. Konya: Kömen Yayınları.
- TECİMER, Ömer (2005). *Sinema Modern Mitoloji*. İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- YILTER, Sait (2017). “Gılgamış Destanı ve Altay Türklerine Ait ‘Yaratılış Efsanesi’nde ‘Tanrı’ ve ‘Yaratılış’ Kavramlarının Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 4, s. 29-40.

<i>Çalışmanın yazarı “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiştir:</i>
Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.
Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.
Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek ve fikirlerine başvuru Sayın Dr. Öğr. Üyesi Serkan Balcı’ya teşekkür ederim.
Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Yazarın Notu:
Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.
<i>The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>
Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.
Funding: No support was received from any institution or organization for this study.
Support and Acknowledgments: During the research and writing of the study the support and ideas of Dr. Instructor I would like to thank its member Serkan Balcı.
Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.
Author’s Note:
Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.